

Maria Palmer & Pere Rosselló (ed.), *Literatura catalana contemporània: Canvi i continuïtat. VI Jornada LITCAT de grups de recerca celebrada a la Universitat de les Illes Balears el dia 13 de maig de 2022*, Barcelona, Societat Catalana de Llengua i Literatura, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, 2023, 256 p., ISBN: 978-84-9965-702-8.

El llibre que ressenyem té la finalitat d'estudiar i divulgar la investigació sobre literatura catalana contemporània que es du a terme en l'àmbit universitari, un tipus de recerca que sol ser capdavantera i que té repercussions en com s'entén el fet literari en altres contextos, més enllà del propi. Com exposen els editors en el pròleg del volum, és el fruit d'una trobada concreta de grups d'investigació —la sisena— en què es van exposar els textos que el conformen. En els darrers anys, la Societat Catalana de Llengua i Literatura ha possibilitat el debat i la convergència al voltant de la literatura catalana contemporània, que ha donat lloc a publicacions amb aquest caràcter (2013, 2016, 2017, 2018, 2021 i, ara, 2023).

La consideració permeable i no jerarquizada dels gèneres literaris, la relació entre les diferents manifestacions artístiques en què la paraula és central, la centralitat de les metodologies d'investigació, la relació amb el cànon i la mediació i el vincle de les obres literàries amb els lectors i l'ensenyament són alguns dels elements que la investigació universitària sobre literatura catalana contemporània es planteja, tal com s'observa en aquest volum. Així, l'objecte d'estudi mateix —la literatura catalana contemporània— se'ns presenta divers, abordat des de diferents punts de vista; sense deixar de banda la tradició d'estudis pròpia, s'hi mostra un panorama ric des de diferents grups d'investigació d'universitats dels Països Catalans.

De fet, el capítol amb què s'inicia el llibre, «Maria Sevilla: la poesia com a hack lingüístic», de la investigadora Caterina Riba de la Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya, és paradigmàtic quant a innovació metodològica i perspectiva d'investigació: s'hi analitza a fons la relació de la poesia de Maria Sevilla amb el llen-

guatge i les arbitriarietats i els seus límits, tot confrontant la paraula amb el llenguatge de la informàtica. El llenguatge de la programació se'ns mostra subjectiu en la poètica de l'autora. A més, la investigadora revisa el concepte d'autoria i del llenguatge poètic mateix. Un altre capítol que se centra en el gènere poètic des d'un punt de vista innovador és el de Xavier Hernández-i-Garcia, «La musicalització de la poesia en Joan Fuster. Un estudi intermedial dels poemes “Bach” i “Chopin”». L'investigador de la Universitat de València proposa el concepte d'intermedialitat arran de referents teòrics del món anglosaxó i n'estableix una tipologia que li permet analitzar la creació literària en relació als referents i al llenguatge de la música en el cas concret de la poesia de Joan Fuster. S'hi exposa una metodologia poc explorada en el nostre àmbit d'estudi, que fora d'interès aplicar a altres autors i obres. De nou, en el capítol s'estudia la relació entre llenguatges i estètiques en un autor concret, un esquema que se sol repetir en gran part de les recerques exposades en el volum.

Un altre element que destaca en els capítols del llibre és el vincle d'estudi temàtic que s'estableix entre la literatura i altres àrees de coneixement, com ara la sociologia, l'economia, la nova condició humana, l'ecologisme, el feminisme i l'espai o el territori. El capítol de Teresa Iribarren i Júlia Ojeda, ambdues investigadores de la Universitat Oberta de Catalunya, «El crac financer del 2008: seqüeles psicològiques i esfondrament afectiu en Maria Guasch» és una mostra d'aquests plantejaments de «canvi» i «continuitat» a què es refereix el títol del volum que ressenyem. La novel·la *Els fills de Llacuna Park* (2017) s'analitza des d'una perspectiva interseccional pròpia del feminisme actual, a més dels fonaments de l'estudi dels diferents plans narratius o la identificació dels gèneres novel·lístics presents a la novel·la en concret. És una mostra de l'anomenat «gir narratiu», terme també provinent dels estudis anglosaxons, que analitza la manera en què la literatura representa i construeix discursos socials i econòmics que, alhora, poden transformar la societat.

Dos capítols es dediquen a l'estudi del teatre en llengua catalana. En «Sobre el teatre popular vuitcentista: fantasia, viatges i ciència-ficció», Magí Sunyer, de la Universitat Rovira i Virgili, revisa el cànon i la crítica historiogràfica del teatre del pas entre el segle XIX i el XX i n'aïlla els tòpics cultistes de la Renaixença. La funció normalitzadora de la llengua, la varietat de registres (sarsueles, comèdies de màgia, etc.), la presència de personatges i espais catalans, juntament amb la temàtica dels viatges i els desplaçaments mentals que propiciaven, subratllen les característiques d'aquests productes literaris de consum popular, tal com s'anomenen, que havien estat menystinguts, malgrat els valors ara destacats. S'estudien, principalment, les obres de l'autor teatral Rossend Arús i Arderiu. El següent capítol que tracta del teatre —de la doble condició del text teatral— és «*El somni d'una nit d'estiu* en la traducció de Josep Carner: la recepció», de l'investigador de la Universitat Pompeu Fabra Marcel Ortín.

S'hi revisa quina era la teoria literària de Carner sobre la traducció arran l'obra de Shakespeare esmentada en el títol i com fou rebuda per la crítica de l'època: la voluntat d'un estil elevat, una selecció lèxica arbitrària i la traducció en forma d'alexandrins propiciaren un debat actiu sobre la validesa d'aquesta llengua literària per a la representació com a espectacle. Ortín estudia, així mateix, la recepció de la posada en escena del text duta a terme per Adrià Gual el 1908, arran de la traducció de Carner, dins el marc europeu de representacions de l'obra de Shakespeare i la crisi del teatre català que s'esdevenia ja en les primeres dècades del segle xx: la funció de la música i l'adaptació del text carnerià amb altres elements propis de la representació dramàtica són els principals elements tinguts en compte.

En el sisè capítol del llibre, Xavier Pla, de la Universitat de Girona, en «*Viaje en autobús* de Josep Pla. Un retrat moral de la postguerra» planteja la qüestió de com va ser rebut aquest llibre en els primers anys de la dictadura franquista, que recollia cròniques periodístiques prèvies i d'altres que conformen un «viatge literari stendha-lià», tot partint de les crítiques de Rafael Tasis vers el llibre, elaborades des de l'exili. S'apunta la idea de quina és la posició d'aquest llibre publicat en castellà en el cànon literari actual i de la cultura a la qual s'hauria d'adscriure. En un context polític ambigu, el llenguatge de Pla també havia de ser-ho i es concreta amb una «habilitat narrativa demostrativa» i un estil farcit d'escepticisme, d'humor, de sàtira i d'ironia.

L'amplitud del temps històric que comparteixen els objectes d'estudi del llibre, la literatura catalana contemporània, permet que hi haja articles que s'ocupen de fenòmens temporals concrets i pròxims en el temps als lectors o d'actualitat, que possibiliten entendre el funcionament del nostre camp literari. Aquest és el cas del capítol de la investigadora de la Universitat d'Alacant, Maria Àngels Francés-Díez: «Agents i vies alternatives de construcció del cànon: el cas de la literatura catalana». S'hi observa la configuració d'un cànon —popular, efímer— de la nostra literatura arran de l'anàlisi del trànsit d'ús a la xarxa social Twitter sobre aquesta qüestió el dia del llibre, la Diada de Sant Jordi de 2021. Amb una metodologia d'estudi sòlida, en el capítol es presenten els agents de la mediació literària actual, a partir de compilar dades sobre el tipus d'usuari, les converses, els llocs, les edats, les etiquetes i els termes, els gèneres literaris, els llibres i els autors, els mitjans i les llengües emprades en un entorn privilegiat com és Twitter, al voltant d'una data clau per a la literatura catalana en tots els seus àmbits, de la creació al mercat.

Una obra clàssica com *Quanta, quanta guerra...* (1980), de Mercè Rodoreda, permet que pugui ser analitzada des d'un punt de vista d'avantguarda, propi dels estudis literaris actuals. En el capítol «El subjecte arbori en la darrera narrativa de Mercè Rodoreda. Una mirada crítica i posthumanista», Irene Zurrón, de la Universitat Autònoma de Barcelona, estudia la relació dels espais i els subjectes en el llibre esmentat.

S'observa un conflicte literari entre l'individu i la natura que tendeix a la hibridació dels personatges amb diferents sentits i interpretacions, que van del símil de la maternitat creadora a l'anihilació violenta, una perspectiva que amplia els estudis d'una autora de referència de la nostra literatura. Ara d'una manera més tradicional, la relació entre literatura i història és la constant que empra Ivan A. Costa de la Universitat de les Illes Balears per al capítol «La pirateria de l'edat moderna a les Illes Balears a partir de tres poemes de Miquel Costa i Llobera i d'*Els captius* (1665) de Maria Antònia Salvà». En el capítol, s'exposa el fenomen històric i cultural de la pirateria i es detalla la forma i el contingut dels poemes dels referents literaris esmentats.

Dos capítols s'ocupen ara de perspectives més actuals i poc habituals o poc considerades fins fa poques dècades en l'estudi de la literatura catalana contemporània. El primer, el capítol de Ricard Giramé-Parareda, «La “marca literària”: un nou element de recerca en els estudis de patrimoni literari», exposa una de les línies de treball que caracteritzen les investigacions sobre literatura a la Universitat de Vic, emparades en el «gir espacial» provinent de les ciències socials aplicat ara als estudis literaris. Aquesta innovació metodològica s'aplica al cas de Jacint Verdaguer, que aporta informació sobre les identitats que implica la recepció de l'obra d'un autor consolidat de la nostra literatura. S'hi estudia la conformació de la identitat sociocultural (festes i homenatges), la territorial (onomàstica urbana), patrimonial (moneda, etc.), artística (teatre, pintura, escultura, etc.) i la comercialitzada (marxandatge) que configura el valor popular de l'obra literària verdagueriana. Es tracta d'una metodologia d'anàlisi que es podria emprar per a altres autors clàssics que s'associen a la idea de «marca literària». El segon capítol que ara comentem, de Joan Marc Ramos, de la Universitat de Barcelona, es relaciona amb l'anterior per ocupar-se també del patrimoni literari vinculat a l'espai, però aplicat a l'àmbit de l'ensenyament i a l'aprenentatge de la literatura a l'educació secundària. Des d'un enfocament didàctic, saber literatura és saber «parlar» de literatura. Aquest aprenentatge es vincula a experiències de coneixement relacionades en aquest cas amb un territori concret i amb un paper proactiu de l'alumnat en un procés planificat prèviament pel professorat. L'autor exposa dues seqüències didàctiques amb materials didàctics reals, una part dels quals poden ser automatitzables per a donar resposta als alumnes, amb l'objectiu d'un «ús intel·ligent i en context de les tecnologies digitals com a suport». Arran d'aquest corpus d'estudi, Ramos exposa com haurien de ser aquestes activitats automatitzables, juntament amb les problemàtiques possibles, a partir de quatre ítems: l'estructura que presenten, els continguts incorporats, la tipologia de les activitats i els elements d'interacció que proposen.

La pregunta «Per què no dormen els poetes?» dona nom al capítol de la investigadora Simona Škrabec, de la Universitat Autònoma de Barcelona, i clou el llibre.

Amb una exquisidesa discursiva que esdevé metodològica, s'analitza el poema «S-Bahn» dels anys seixanta de Gabriel Ferrater i publicat a *Teoria dels cossos* —escrit a l'Hamburg que es recuperava de la postguerra— per a comparar-lo sobretot amb la teoria poètica i l'obra literària de Paul Celan, tot tenint en compte el context cultural propi del poema. Malgrat que no hi ha contactes aparents, tots dos escriptors comparteixen una mateixa tensió amb la realitat i el llenguatge, una «experiència de pèrdua» que es reflecteix en la llengua literària. La lectura de Ferrater s'ha d'entendre, així doncs, com el «viatge al cor de la realitat d'algú que presta resistència als discursos dominants». El poeta, en conseqüència, en un context de somnolència social, és un individu concret, lúcid, en un temps de misèria i d'opressions múltiples. La llengua es projecta, per tant, com una incapacitat.

El llibre, comptat i debatut, recull un conjunt de textos que representen les principals línies d'investigació sobre el fet literari contemporani en llengua catalana de bona part de les universitats del domini lingüístic. Hi ha autors i obres clàssics ara revisitats i estudiats des de punts de vista nous que representen el «canvi», que els consoliden com a clàssics, com és el cas de Fuster, Rodoreda o Gabriel Ferrater i que assegurin la «continuïtat» del seu valor. Alhora, també emergeixen noves veus des de diferents gèneres, com ara Maria Sevilla o Maria Guasch, analitzades amb perspectives innovadores i plenament d'acord amb les tendències globals dels estudis literaris. Així doncs, tant la tradició com els nous elements que la reconfiguren i la recreen apareixen recollits en el conjunt dels capítols. Aspectes com la perspectiva cultural, els factors actuals de la mediació literària, la relació de la literatura amb altres àmbits del coneixement, l'ensenyament i l'aprenentatge, així com l'emergència del patrimoni literari, amplien el focus de la investigació sobre literatura i auguren línies d'investigació sòlides que es consolidaran en els pròxims anys. Un element que podria visibilitzar millor l'ecosistema dels grups d'investigació existents en literatura catalana contemporània —ara ben representats pels investigadors i investigadores aplegats al llibre— fora un annex en què hi hagués la totalitat dels membres d'aquests grups, les seues referències bibliogràfiques principals, les línies de recerca que duen a terme, els autors i les obres analitzats, els webs dels grups, etc., amb caràcter explicatiu. En definitiva, podem dir que es tracta d'un llibre que copsa quin és l'estat d'aquest objecte d'estudi ampli, divers i engrescador que és la literatura catalana contemporània.

JORDI OVIEDO SEGUER
Universitat d'Alacant
 ORCID 0000-0003-4690-688X

